

УДК 37.013

Тетяна СТУКАЛОВА

ВЛИВ ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ ПОСТІЙНИХ ЗМІН

У статті автор розглядає основні тенденції розвитку освіти в Україні в контексті Європейського інтелектуального простору. Проаналізована роль освіти у формуванні особистості XXI століття, а також умови становлення та само-реалізації людини у сучасному суспільстві.

Ключові слова: *освіта, особистість, суспільство, інформаційне суспільство, суспільство знань, освіта протягом життя.*

Постановка проблеми. Від самого початку XXI століття висувало нові, раніше невідомі завдання перед сучасним суспільством. Адже немає сумніву що нині між людиною і освітою існує тісний взаємозв'язок, а це означає, що освіта постала перед новими вимогами часу, які покликані створити освітні можливості, котрі готуватимуть особистість до життя в динамічному, інформаційному суспільстві.

Головні аспекти соціального розвитку XXI століття наступні:

- Динамічність;
- Технологічність та інформаційність;
- Інтегративність;
- Нестабільність, висока ступінь соціальних, економічних та екологічних ризиків.

В останні роки в Україні відбуваються серйозні соціальні й економічні зміни, які безпосередньо впливають на розвиток освіти. Тому для розв'язання ключових проблем самовизначення особистості в суспільстві в сучасному суспільстві, потрібно спиратись на досвід освіти західних країн, адаптуючи його до національного ґрунту, паралельно долаючи недоліки системи освіти, які послаблюють конкурентоспроможність нашої країни.

Сучасний розвиток національної системи освіти України повинен відповідати вимогам європейського освітнього простору. Фундаментальною проблемою сучасної освіти є підготовка людини до життя у суспільстві постійних змін, а сама освіта повинна набувати випереджального безперервного характеру.

В. Андрущенко наголошує: “Україна, як власне і весь світ, перебуває в очікуванні нової епохи і одночасно намагається відшукати соціальну, економічну та науково-технологічну платформу виживання, нову парадигму підготовки людини до життя, яка б забезпечила не

лише адаптивне ставлення до дійсності, але й розвиток самої дійсності у відповідності до людських вимірів життя, продиктований ідеалами XXI століття” [1, с. 7].

Аналіз актуальних досліджень. Розвиток людства супроводжується соціальними змінами, які обумовлюють процеси трансформації особистості й вимагають певних перетворень в освітньо-виховній сфері. Ці питання порушуються у роботах В. Андрущенка, В. Баркова, В. Бега, В. Гобаченко, В. Кременя, С. Кримського, Л. Мельник.

Вплив сучасного суспільства на розвиток особистості розглядали у наукових дослідженнях Д. Белла, З. Бжезинського, Е. Тофлера, А. Давидова, В. Лутая, М. Булатова, В. Князева, С. Кримського, В. Шинкарука.

Аналіз наукової літератури з означеної проблеми дає змогу, виділити певні фактори, які впливають на освіту і безпосередньо на формування образу людини. Оскільки ж освіту не можна розглядати поза зв'язком із суспільством, то на сьогодні вона повинна давати відповіді на виклики розвитку цивілізації, а саме:

- необхідністю забезпечити високу функціональність людини в умовах, коли зміна ідей, знань і технологій відбувається набагато швидше, ніж зміна поколінь людей;
- здатністю жити і діяти в інтенсивному світі, нести частку відповідальності за нього, бути, по суті, не тільки громадянином країни, а й громадянином світу;
- розумінням того, що людина – це найвища цінність, відповідно до своїх природних здібностей, що лише її здібності зможуть забезпечити високий демократизм суспільства;
- виробити у людини здатність до свідомого й ефективного функціонування в умовах небувалого ускладнення відносин у глобалізованому, інформаційному суспільстві.

Таким чином, українська освіта повинна бути орієнтована на формування компетентної особистості, яка має рівний доступ до якісної освіти, щоб бути конкурентоздатною на світовому ринку праці.

Мета статті – висвітлити основні тенденції розвитку освіти, що впливають на формування особистості в суспільстві постійних змін.

Виклад основного матеріалу. Виклики суспільства вимагають нового формату освіти, нових освітніх стратегій, які формують спроможність людини бути адекватною і темпам суспільних змін. Найбільш ефективними в цьому напрямку виявилась стратегія освіти протягом життя.

Зміст освіти протягом життя передбачає перехід від традиційних процесів накопичення знань до випереджувального відображення проблем суспільства, до вміння саморегулювання людиною рівня своїх знань у відповідності до вимог сьогодення, до активного перетворення людиною себе і своїх знань, до створення власної індивідуальної системи освіти. Освіта протягом життя виступає як умова всебічного розвитку особистості, збагачення її творчого потенціалу і можливостей, реалізації здібностей, набуття компетенції, удосконалення отриманих знань, вмінь, навичок. Освіта протягом життя є інтегральним елементом життя людини, коли поєднуються базове, додаткове навчання та самоосвіта.

На думку, Б. С. Гершунського, суспільство стає дедалі більш людиноцентристським. Індивідуальний розвиток особистості за таких умов є, з одного боку, основним показником прогресу, а з другого – головною передумовою подальшого розвитку суспільства. І тільки країна, яка забезпечує пріоритетний розвиток системи освіти, зможе претендувати на гідне місце в світовому співтоваристві, бути конкурентоспроможною [4, с. 59].

Сьогодні глобалізація є одним із викликів, який вимагає від людини бути готовою змінюватись та пристосовуватись до потреб ринку праці, отримувати та аналізувати інформацію, швидко приймати рішення, вміло оперувати технологіями та знаннями, щоб задовольнити потреби інформаційного суспільства.

Таким чином, інформаційне суспільство змінює стиль і спосіб людського життя. Зростає значення інформації, посилюється роль засобів масової комунікації, змінюється процес підготовки людини до життя, характер освіти і виховання.

В інформаційному суспільстві знання стають безпосередньою продуктивною силою. Відповідно це вимагає від суспільства в цілому, а також окремої людини вміння застосовувати все нові і нові знання, набуті впродовж життя у власній практичній діяльності.

“Людина сьогоднішнього дня постійно взаємодіє з величезним потоком інформації. Теперішнє суспільство називають інформаційним. В інформаційному суспільстві найважливішим продуктом людської діяльності стає виробництво, експлуатація та використання знань, його головною цінністю стає інформація. Сьогодні люди розуміють, що жодну серйозну економічну, соціальну, технічну задачу неможливо успішно вирішити без переробки значних обсягів інформації” [5, с. 9].

Підсумовуючи вищесказане, можемо стверджувати, що інформаційне суспільство піднімає питання якості людського потенціалу, її рівня освіченості і культури.

В Україні предметне поле досліджень у межах проблематики “інформаційне суспільство” тільки формується. За останні роки проявилися такі фактори соціально-економічного, науково-технічного і культурного розвитку, які можна розглядати як передумови переходу до інформаційного суспільства.

Серед основних стратегічних цілей розвитку інформаційного суспільства в Україні, зокрема, названі:

- прискорення розробки та впровадження новітніх конкурентоспроможних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в усі сфери суспільного життя;
- забезпечення комп’ютерної та інформаційної грамотності населення, насамперед шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх ІКТ у формуванні всебічно розвиненої особистості;
- створення загальнодержавних інформаційних систем, насамперед у сферах охорони здоров’я, освіти, науки, культури, охорони довкілля.

Основними напрямками розвитку інформаційного суспільства в Україні, зокрема, визначені:

- надання кожній людині можливості для здобуття знань, умінь і навичок із використанням ІКТ під час навчання, виховання та професійної підготовки;
- створення умов для забезпечення комп’ютерної та інформаційної грамотності усіх верств населення, створення системи мотивацій щодо впровадження і використання ІКТ для формування широкого попиту на такі технології в усіх сферах життя суспільства.

Отже, система освіти України повинна забезпечити здатність людини до самоосвіти, сформувати вміння самостійно орієнтуватися в накопиченому людством досвіді, забезпечити набуття вмінь використання інформаційно-комунікаційних технологій для розв’язання поставлених задач, усвідомлення можливостей їх використання.

На даний час в Україні виявляються наступні тенденції розвитку системи освіти:

- формування системи безперервної освіти як універсальної форми діяльності, спрямованої на постійний розвиток особистості протягом усього життя;
- створення єдиного інформаційного освітнього простору;
- активне впровадження нових засобів і методів навчання, орієнтованих на використання інформаційних технологій;
- синтез засобів і методів традиційної і комп’ютерної освіти;
- створення системи випереджальної освіти.

Сучасний розвиток світу вимагає від особистості постійно підвищувати свої професійні якості, застосовувати передові педагогічні та інформаційно-комунікаційні технології у своїй професійній діяльності, успішно розв'язувати як загальнокультурні, так й освітні задачі, спрямовані на навчання, розвиток та виховання активних членів суспільства знань.

Пошук нової парадигми влаштування світу, яка потребує глобалізації знань і наукових досягнень, стає передумовою виникнення наступної фази розвитку людства, пов'язаної з появою інформаційного суспільства та його найдосконалішої форми – суспільства знань.

Суспільство XXI століття цілком слушно називають “суспільством знань”, бо саме знання визначають і матеріальне, і духовне життя. Самі знання постійно примножуються, і людина, природно, витрачає все більше часу для набуття знань.

Суспільство знань – це такий рівень розвитку суспільства, коли основним джерелом його подальшого вдосконалення стає спроможність до постійного розширення знань, які перетворюються на фактор розуміння основних проблем розвитку суспільства та їх технологічного рішення [2, с. 120].

В центрі такого суспільства стоїть освіта і наука, високий рівень розвитку людського капіталу. Людські знання стають головною продуктивною силою сучасного суспільства, відбувається формування особистості, яка володіє сучасними освітніми можливостями, завдяки яким їй вдається досягати поставлених цілей у своїй життєдіяльності.

Сьогодні найбільшим ресурсом зростання країн є знання. Наукові інновації, їх впровадження, творення та поширення нових знань через сучасні інформаційні технології забезпечують нагромадження капіталу [2, с. 134].

XXI століття вимагає в Україні створення необхідних умов – інтелектуальних, економічних, соціальних, політичних, моральних, які б сприяли формуванню особистості, здатної до сприйняття і творення змін, вільного, гідного громадянина своєї держави.

В сучасному динамічному суспільстві знання постійно примножуються, вища освіта стає все більше обов'язковим етапом розвитку особистості. Держави, які проводять таку освітню політику, цим самим створюють необхідні передумови для застосування нових науково-інформаційних технологій, ефективність використання яких залежить від рівня освіченості людини. В Україні одним із найважливіших завдань удосконалення системи освіти є виведення освіти на рівень розвинутих країн світу шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних та організаційних засад [6, с. 148].

В Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. зазначено, що модернізація освітньої системи нині є суспільною потребою та фундаментальною умовою інтеграції України до Європейського інтелектуального простору.

Метою Національної стратегії є:

- підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки;
- забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя.

Але водночас, адаптуючись до європейських освітніх вимог, освіти в Україні передбачає головною умовою свого розвитку збереження її національних особливостей та інтересів, метою якого є створення необхідних умов для самовизначення і самореалізації особистості.

Безперечно, в умовах, коли швидко змінюється світ, людина також повинна постійно бути готовою до оновлення, накопичення нового соціального та життєвого досвіду, що має сприяти самореалізації.

Для полегшення самовизначення та самореалізації людини в суспільстві важливим є набуття основних життєвих ключових компетентностей. Радою Європи було визначено п'ять ключових компетентностей, які впливають на становлення та іформування функціональної грамотності у особистості для здійснення життєвих процесів:

- Політична та соціальна компетентність: здатність брати відповідальність; брати участь у прийнятті групових рішень; вирішувати конфлікти ненасильницьким шляхом.
- Життєдіяльність у багатокультурному суспільстві: контроль за виявами расизму, ксенофобії, клімату нетолерантності.
- Володіння усною та писемною комунікацією: володіння більш, ніж однією мовою.
- Інформаційна писемність: володіння інформаційними технологіями, розуміння суттю їх застосування, сильними й складними аспектами використання інформаційних технологій.
- Здатність навчатися протягом усього життя.

Таким чином, стратегія розвитку національної системи освіти повинна формуватися адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам, вимогам переходу до постіндустріальної чи цивілізації, що забезпечить стійкий рух та розвиток України в першій чверті XXI століття, інтегрування національної системи освіти в європейський і світовий освітній простір. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства.

Стратегічними завдання реформування освіти в Україні є:

1. Відродження і розбудова національної системи освіти як найважливішої ланки виховання свідомих громадян Української держави.
2. Виведення освіти в Україні на світовий рівень шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних, організаційних засад.
3. Подолання монопольного становища держави в освітній сфері через створення на рівноправній основі недержавних навчально-виховних закладів.
4. Формування багатоваріантної інвестиційної політики в галузі освіти

Освіта – один з найдавніших соціальних інститутів, викликаний потребами суспільства відтворювати й передавати знання, уміння, навички, готувати нові покоління до життя, формувати суб'єкти соціальної дії для вирішення економічних, соціальних, культурних потреб, що стоять перед людством [3, с. 84].

Висновки. Отже, освіта закладає світоглядну основу, дозволяє не просто сприймати світ, а й знаходить своє місце в швидкозмінному житті. Вона може перетворитися на фактор успішної інтеграції України в європейський освітній простір.

Освіта ХХІ століття – це освіта для відповідальної особистості, здатної до самоосвіти і саморозвитку, яка вміє критично мислити, працювати з різноманітною інформацією. Але головною особливістю людини сучасного суспільства є її здатність використовувати набуті знання і вміння для розв'язання проблем, прагнення змінити на краще своє життя і розвиток своєї країни.

Саме підготовка самостійної, компетентної, конкурентоспроможної особистості, здатної до самовизначення, є головним завданням сучасної освіти України.

Література

1. Андрущенко В. Філософія освіти ХХІ століття: пошуки пріоритетів // Філософія освіти. – Київ, 2011. – С. 6–12.
2. Абдеев Р. Ф. Философия информационной цивилизации. – М., 1994. – С. 47–51.
3. Бейко О. Освіта – основний чинник розвитку цивілізації // Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні: Матеріали наук.-практ. конф. / за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – С. 83–85.
4. Гершунский Б. С. Философия образования для ХХІ века (в поисках практико-ориентиров. образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М. : Интердиалект, 2008.
5. Кремень В. Філософія людиноцентризму у світлі національної ідеї / В. Кремень // Вища освіта України. – 2009. – № 1. – С. 5–13.

6. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К., 2005. – 448 с.
7. Степанов В. Ю. Інформаційне суспільство: концептуальний аспект філософії / Теорія та історія культури (філософські й культурологічні виміри). – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuiv.gov.ua/portal/soc_gum/ku/2010_31/ku31-1-10.pdf
Отримано 31.05.2014

Summary

Stukalova Tetiana. The influence of education on the formation of a personality in the modern society.

The paper investigates the basic trends of education development, which influence on the formation of a personality in the modern society. The data focused on the basic aspects of the development of information society and the problems of the reformation of Ukrainian education. The role of the society of knowledge on the formation of a modern personality is analyzed.

Keywords: *education, identity, society, information society, knowledge society, lifelong learning.*